
Konsekvensbeskrivning Kulturmiljö

Ny detaljplan DNR PBN 2023-000928

Del av kv. Munken, Fjärdingen 30:1

Upprättad:

2024-04-04

Rev: 2025-08-28

Upprättad av:

Jan Perotti

Certifierad sakkunnig avseende kulturvärden – Nivå K

white

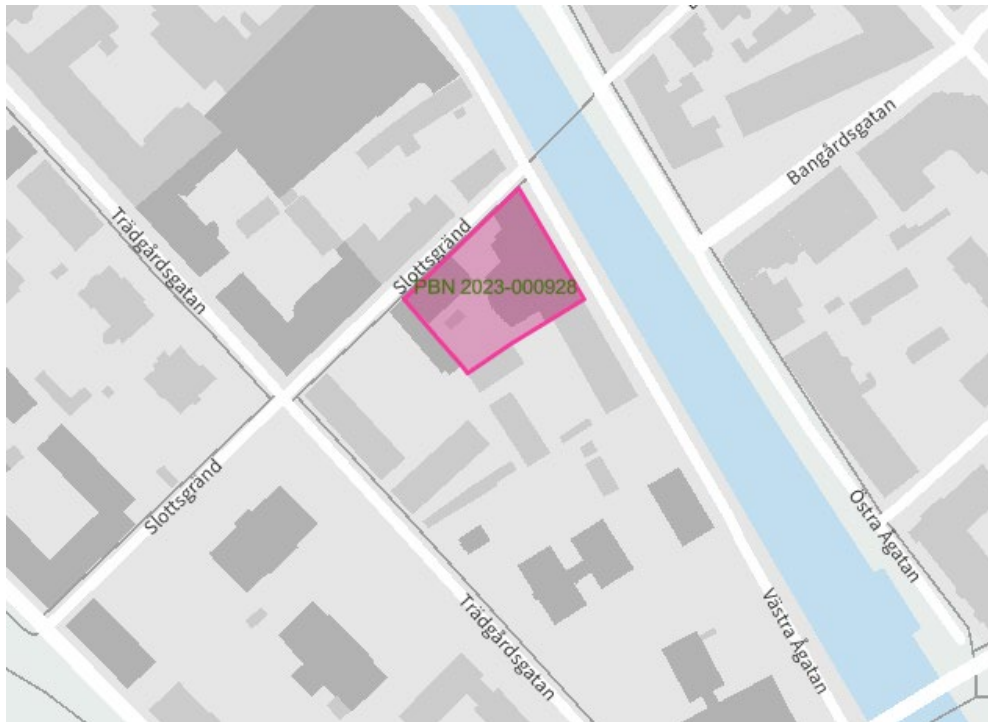
INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning	3
Bakgrund	3
Avgränsning	3
Underlag	4
Granskade handlingar	6
2. Förutsättningar	7
Kulturhistoriska skydd	7
Metodik	9
3. Konsekvensbeskrivning Riksintresset	11
Centralmakten	11
Domkyrkostaden	12
Lärdomsstaden	12
Stadens framväxt och struktur	13
4. Konsekvensbeskrivning lokala intressen	14
Gatubild	14
Volymer	14
Gården	15
Förhållandet till befintlig bebyggelseutformning	17
5. Sammanfattning	21

1. INLEDNING

Bakgrund

Fastighetsägaren Katolska Församlingen S:t Lars önskar i en planläggning få prövat en utökning av sin byggrätt genom flera tillägg. Tilläggen görs mot Slottsgränd samt inne på fastigheten. Avsikten är att komplettera lokalerna med cirka 800 m² för samlingslokaler och bostäder.

Pågående detaljplan, Uppsala kommun

Avgränsning

Denna konsekvensbeskrivning avser att utreda lämpligheten i föreslagen detaljplan. Detaljplanen omfattar ett område som är av riksintresse för kulturmiljövården, *Uppsala stad C40*. Konsekvensbeskrivning avser i första hand konsekvenserna för kulturmiljön inom området.

Underlag

Som underlag för konsekvensbeskrivningen har en kulturmiljöanalys tagits fram med undertecknad som ansvarig. Kulturmiljöanalysen är daterad 2025-06-05. Utöver analysen har samrådsmaterialet från tidigare detaljplaner för använts.

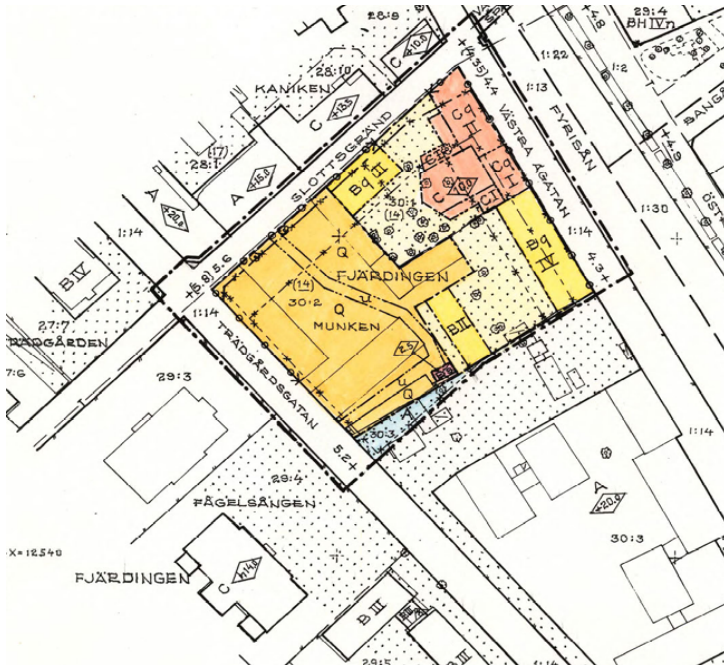
Gällande detaljplan

Gällande detaljplan fastslogs 1983. I planen är fastighetens gårdsmark prickmark och får därmed inte bebyggas. Planförslaget för fastigheten Fjärdingen 30:1 gränser fastslogs i enlighet med ursprunglig fastighetsgräns "för att bevara såväl den gamla karaktären på Slottsgränd som mot årummet.". "Ny byggnad med i huvudsak samma omfattning som den befintliga och med en utformning som ansluter till den kulturhistoriska miljön får dock uppföras om befintlig byggnad förstörs eller till väsentlig del skadats av våda."

Enligt kommunala ställningstaganden beslutades det 1979-12-03 kring följande riktlinjer för kvarteret Munken:

- Nyttillkommande fasad längs västra Ågatan å tomten Fjärdingen 30:1 för kyrkoändamål instuderas som del av helheten från södra delen av kv. Munken till kv. Domen och underordnas Olympens särpräglade karaktär.
- Befintliga större uppvuxna träd skall bevaras.
- Befintlig gårdskaraktär i kvarteret skall bevaras.

Kommunstyrelsen beslutade därutöver 1980-04-28 att årummet, kvarteren längs med Fyrisån från Strandbodagatan till Skolgatan, utgör områden som skall bevaras i Uppsala Stadskärna.

Gällande detaljplan för del av kv. Munken upprättad juni 1983

Översiktsplan 2016; Uppsalas innerstadsstrategi

Kvarteret Munken är en del av Rutnätsstaden och ingår i det område som i innerstadsstrategin kallas för Kulturstråket. Stråket beskrivs enligt följande:

Kulturstråket knyter samman några av Uppsalas mest attraktiva kulturmiljöer i en promenadvänlig slinga. Utmed detta stråk finns såväl lagskyddade byggnader och miljöer av riksintresse som andra kulturhistoriskt intressanta hus, torg och platser.

Karta som markerar Kulturstråket (rosa) ÖP 2016

Riktlinjer för Rutnätsstaden

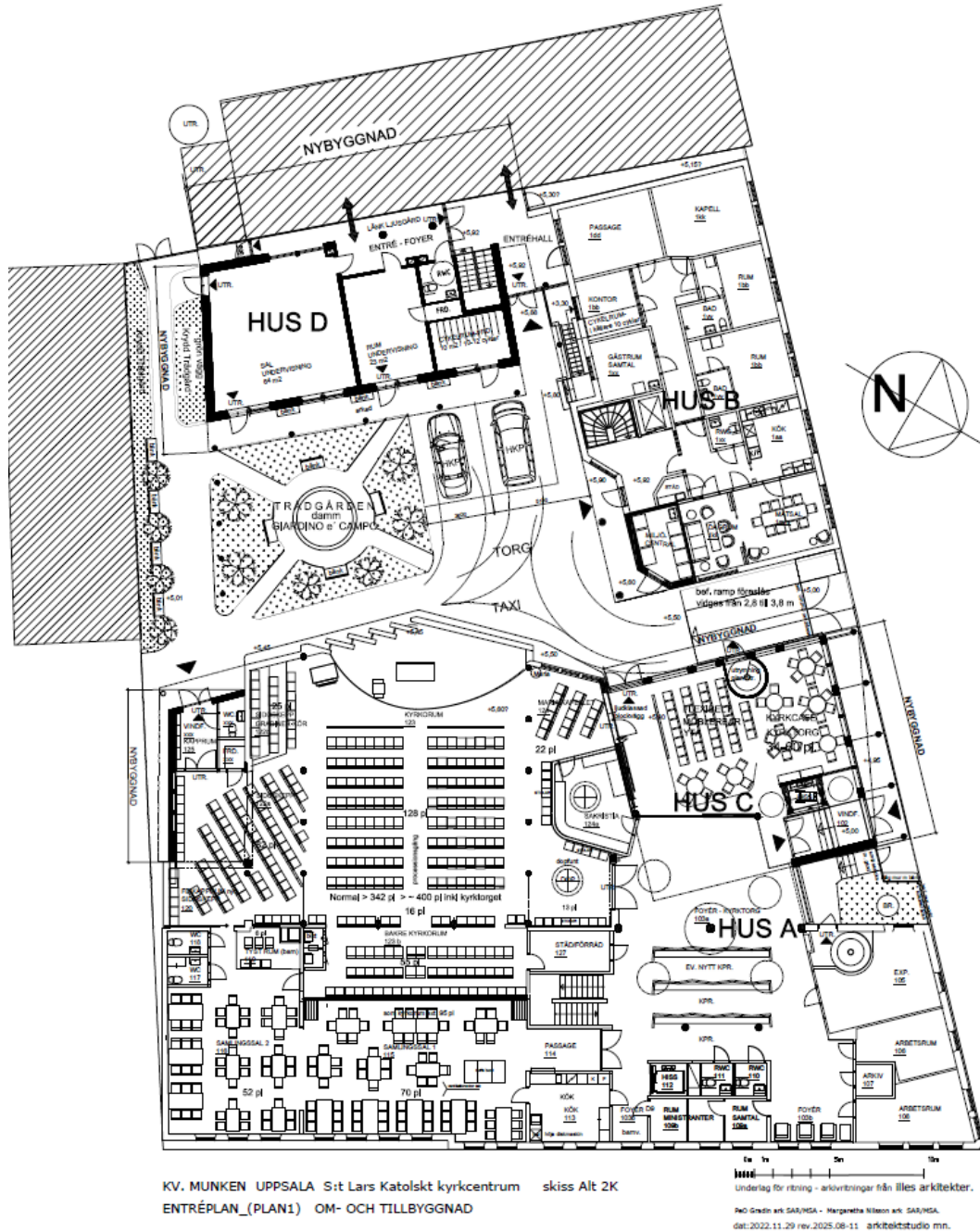
I innerstadsstrategin har kommunen formulerat ett antal riktlinjer för rutnätsstaden. Nedan följer de riktlinjer som är relevanta för detaljplanen:

- Området väster om ån har höga kulturhistoriska värden som är avgörande för riksintresset Uppsala stad. Området ska därför värnas och utvecklas med hög kvalitet i bebyggelse, gator, parker, torg och broar.
- Den medeltida strukturen som präglar domkyrkostadens kvarter, bebyggelse och torg ska bevaras. Huvuddelen av byggnaderna kring domkyrkan är byggnadsminnen.
- Bostadsbebyggelsen från 1700-, 1800- och tidigt 1900-tal med gårdar och uthus ska värnas och förändras med var samhet.
- I rutnätsstadens smala gator och gränder ska dagsljus och solljusförhållanden särskilt studeras och beaktas vid påbyggnader eller ny bebyggelse.
- Taklandskapet ska värnas och förändras med varsamhet. Tekniska installationer på taken får inte dominera och bör undvikas.
- Värna och utveckla gårdsmiljöer med respekt för arkitektoniska och kulturhistoriska värden.

Granskade handlingar

Följande handlingar har bedömts:

- A-handlingar, alternativ 2K, arkitektstudio mn, 2025-03-24
- A-handlingar, reviderar situationsplan arkitektstudio mn, 2025-08-11
- Gestaltning, om- och tillbyggnad, arkitektstudio mn, 2024-03-04
- Bilder vyer, 2023-11-30

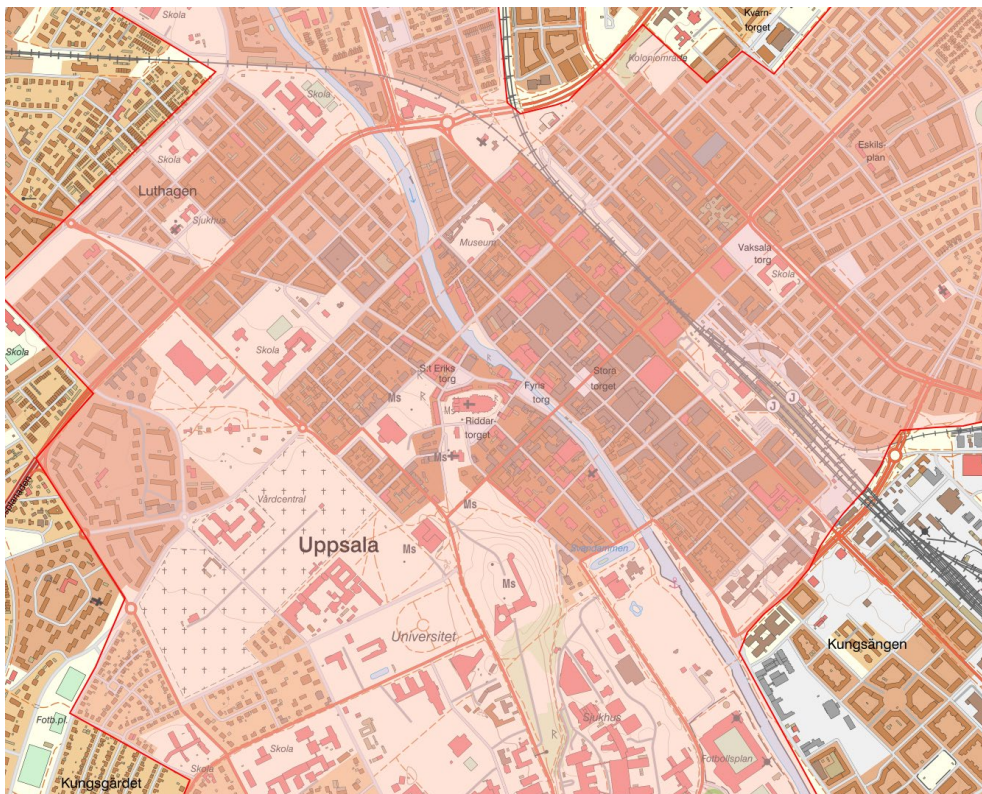
Situationsplan över planförslaget. Arkitektstudio mn, 2025-08-11

2. FÖRUTSÄTTNINGAR

Kulturhistoriska skydd

Riksintresse

Området är av riksintresse för kulturmiljövården och skyddas i enlighet med Miljöbalken (1998:808) 3 kap. 6 § som gör gällande att "...områden (...) som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden (...) skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön". Bestämmelserna om riksintressena ska tillämpas i den kommunala planeringen och vid beslut enligt PBL.

Riksintresset Uppsala stad C40. Källa: länsstyrelsens karttjänst

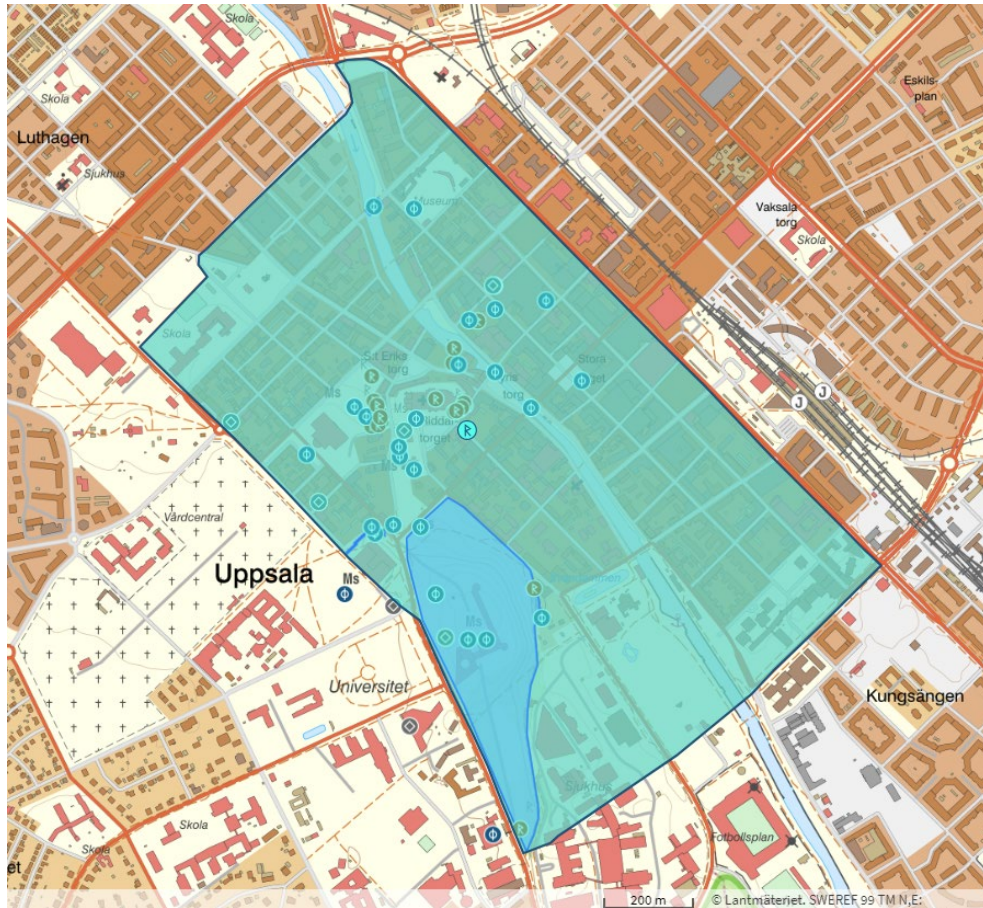
Uppsala kommun har i översiktsplanen redovisat ställningstaganden avseende riksintresset. De kulturhistoriska värdena som Uppsala stad C40 representerar har delats upp i fyra bärande delar

- centralmakten,
- domkyrkostaden
- lärdomsstaden
- stadens struktur

I översiktsplanen redovisas fördjupningar för respektive del.

Kulturmiljölagen

Kvarteret ligger inom fornlämningsområdet L1941:2293 som består av stadslager.
I samma kvarter ligger ett byggnadsminne.

Stadslagret Källa: fornsök

Plan- och bygglagen

I gällande detaljplan för delområde ett, 30:1, ligger en byggrätt på den aktuella fastigheten.
På angränsande fastigheter finns beteckningen Q samt en byggnad försedd med skyddsbestämmelser. Fastighet 30:3 är klassat som byggnadsminne.

Metodik

Metodik för bedömning av påverkan av Riksintresset

Vid bedömningen av exploateringsförslagets påverkan på Riksintresset Uppsala innerstad (C40) har Riksantikvarieämbetets rapport *Kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap. 6 § miljöbalken – Handbok* från 2014 använts. Handboken ger vägledning i bedömningen av hur förändringar kan förstärka eller försvaga de kulturhistoriska värden som identifierats. Vid bedömning av påverkan på riksintresse används begreppet *Påtaglig skada* som gräns för tillåtlighet. Bedömningen görs platsspecifikt och utifrån åtgärdens art.

Riksantikvarieämbetets handbok säger bland annat följande om påtaglig skada:

Landskapets läsbarhet – det vill säga möjligheterna att förstå och uppleva ett områdes riksintressanta kulturhistoriska sammanhang, såsom det kommer till uttryck i landskapet – är central vid urvalet av riksintressen och därmed även i analysen av en förändrings påverkan på kulturmiljön. Kulturmiljövårdens riksintressen är sammanhängande kulturmiljöer som kännetecknas av att de genom sitt innehåll särskilt väl återspeglar viktiga delar av den kulturhistoriska utvecklingen i landskapet. Miljöns riksintressanta egenskaper består i alla de fysiska uttryck - objekt, karaktärsdrag, strukturer, funktioner och samband som gör den riksintressanta historien läsbar i landskapet. Det är åtgärdens konsekvenser för denna läsbarhet som ska lyftas fram i skadeanalysen. Avgörande för bedömningen är i hur hög grad platsen fortsatt kommer att karaktäriseras av eller kunna återspegla det riksintressanta kulturhistoriska sammanhang som ligger till grund för utpekandet. Åtgärdens påverkan på både miljön som helhet och på de enskilda objekt som är av betydelse för miljöns läsbarhet ska bedömas.

Avgörande för bedömningen av om en förändring kan innebära påtaglig skada eller inte är i hur hög grad platsen fortsatt karaktäriseras av eller har förutsättningar att återspegla det riksintressanta kulturhistoriska sammanhang som varit präglade.

I de fall den föreslagna åtgärden innebär att de riksintressanta uttrycken och karaktärsdragen, eller delar av dessa, förloras eller förvanskas bör skadan bedömas som påtaglig. Det kan handla om att fysiska uttryck - objekt, karaktärsdrag, strukturer, funktioner och samband - försvinner eller att nytillskott dominerar över eller släcker ut de karaktärsdrag och samband som är avgörande för riksintresset. Att uttryck och egenskaper förvanskas innebär att de finns kvar men förändras på ett sätt eller i en omfattning att de inte längre tillräckligt tydligt återspeglar det riksintressanta kulturhistoriska sammanhanget. Om åtgärden innebär att riksintressets uttryck och karaktärsdrag försvagas föreligger risk för påtaglig skada. Det kan innebära att uttrycken förändras eller landskapets rumsliga samband och sammanhang fragmenteras på ett sätt som inte omöjliggör men som påtagligt försvårar läsbarheten av det riksintressanta kulturhistoriska sammanhanget. Avgörande för bedömningen av om en förändring kan innebära påtaglig skada eller inte är i hur hög grad platsen fortsatt karaktäriseras av eller har förutsättningar att återspegla det ... kulturhistoriska sammanhang som varit präglade. [...]

Riksantikvarieämbetet har tagit fram en modell för bedömning av handlingsutrymmet vid planering där påtaglig skada utgör stoppregeln. Färgkodningen i modellen används i denna konsekvensbeskrivning för bedömningar under respektive rubrik och i den sammanfattande bedömningen.

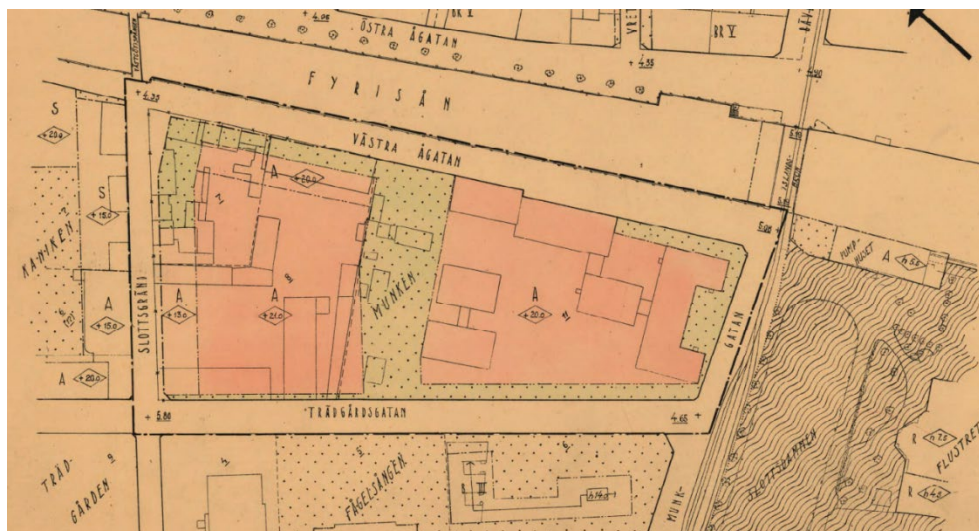
Områdets värden kommer att	Förändring						
	förädlas	förökas	förstärkas	förbli oförändrade	försvagas	förvanskas	försvinna
Innebörd	förbättring			neutral påverkan	skada	påtaglig skada	
Förhållnings-sätt	Inspirera - stärka Berika			Hänsyn Bruka varsamt	Hindra - lindra Minimera skadan	Ej tillåtligt Undvika skadan	

Handlingsutrymmet vid tillämpning av hushållningsbestämmelsen.
(Från att stärka det önskvärda till att förhindra det otillåtna.)

Metodik för bedömning av påverkan på lokala värden

Analysen förhåller sig även till andra relevanta lagrum, PBL, KML och detaljplanens skydd. I detta ärende har utvecklingen av kvarteret samt formspråket vägts mot bebyggelseutvecklingen och förändringar som skett i stadsbilden under senare tid. I bedömningen av påverkan på lokala värden har utgångspunkten varit varsamhetskravet och förvanskningförbudet samt god helhetsverkan.

De befintliga byggnaderna inom Fjärdingen 30:1 är förhållandevis ny, men tydligt historiserad i sin karaktär. En utformning som var en motreaktion till citysaneringarna och det modernistiska formspråket som präglat innerstan. Den anpassade utformningen av byggnaderna på fastigheten värdefulla komponenter i stadsbilden och årummet.

Plankarta för kvarteret Munken från 1945, byggnadsminnet avser den högra delen markerad med A.

3. KONSEKVENSBESKRIVNING RIKSINTRESSET

Centralkmakten

Förslaget har neutral påverkan på temat centralkmakten.

Siktlinjen från Västgöta-spången har bibehållits och värnats under åren, så även i förslaget.

De viktiga byggnader och lämningar som visar på kungamaktens betydelse från medeltiden och fram till i idag är belägna utanför begränsningsområdet. Tidigare kungsgårdar har legat närmare domkyrkan. Dagens Uppsala slott grundlades på åsen under 1500-talets mitt, och är idag med anslutande botanisk trädgård placerat så att förslaget inte påverkar siktlinjer eller sammanhang.

Imperfektum och Västgöta-spången, med Slottet i fonden. Dagens utformning av kvarteret följer samma småskaliga linje.
Foto Gunnar Sundgren. Källa: Digitalt museum

Domkyrkostaden

Planförslaget förstärker temat domkyrkostaden.

Domkyrkan och dess omgivning eller status påverkas inte av förslaget.

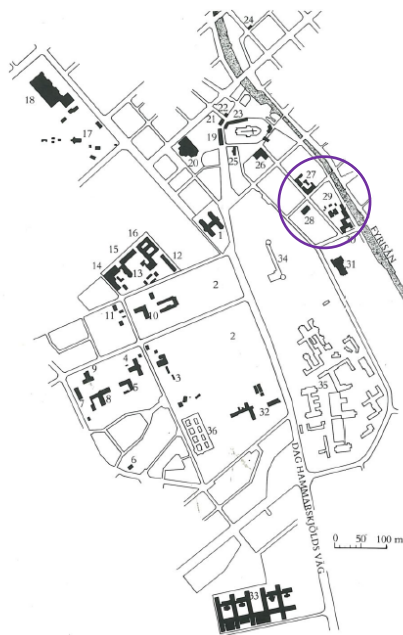
Uppsala möte 1593 innebar att Svenska kyrkan bröt helt med den katolska kyrkan som sedan inte återkom i Uppsala förrän trehundra-femtio år senare då Uppsalas första katolska kapell (sedan reformationen) grundades. Sankt Lars katolska kyrka var länge belägen i en mindre lokal på S:t Johannesgatan och flyttade 1985 till de då nybyggda lokalerna i kvarteret Munken. Idag uppskattar man antalet medlemmar till mer än två och ett halvt tusen, från cirka sjuttio olika länder. Med en utbyggnad av katolska kyrkan accentueras kristendomens roll i staden.

Lärdomsstaden

Planförslaget bidrar till att stärka lärdomsstaden, utifrån Katolska kyrkans koppling till Newmaninstitutet.

Uppsala universitet har under århundraden varit med och förändrat stadsbilden då man allt efter som bredd ut sig inom staden. Uppsalas studenter är inte samlade på ett separat campusområde utan rör sig över hela staden.

Sedan 2009 utbildas studenter på Newmaninstitutet i Uppsala, efter att Katolska kyrkan i Sverige lagt ner sitt prästseminarium i Rom. Newmaninstitutet, en högskola för studier i teologi, filosofi och kultur, har även samarrangemang tillsammans med Teologiska fakulteten vid Uppsala universitet samt Folkuniversitetet. Att utöka boendemöjligheter bidrar till stärkt samarbete.

Markering 27 Newmaninstitutet, precis intill kvarteret Munken (29).

Källa: Universitetet i Uppsala 1984, Universitetet och staden, Claes Caldenby

Stadens framväxt och struktur

Planförslaget bidrar till att stärka stadens framväxt och struktur genom att förhålla sig till det postmodernistiska formspråket på platsen.

Den nuvarande bebyggelsen tillkom under 1980-talet, efter att marken använts som parkering under en tid. På platsen för dagens Sankt Lars låg tidigare studentboendet Imperfektum, som beskrivs som sammanvävda volymer och vrår, anpassade efter tid och behov:

Det var en natt uppe på studenthuset Imperfektum. Jag kanske skall tala om, hur det har fått sitt namn. Det berättas, att huset från början bestod av flera små byggnader, men att efterfrågan på rum var betydligt större än tillgången. När studenterna kom och frågade efter rum lär dom då ha fått svaret "Kom igen om en månad, så skall vi ha byggt till ett rum!" Och det byggdes till det ena rummet efter det andra och till slut byggdes husen ihop och alltsammans hängde ihop i ett enda stort komplex av slingrande gångar, krokiga trappor och små kyffen till studentrum. Och när det såg ut som om byggnaden aldrig skulle bli färdig var den påpassliga studenthormorn framme och döpte huset till Imperfektum. (Lars Swärd i ett föredrag för Stockholms Studentfilmstudio 14/4 1942)

Imperfektum,
kvarteret Munken, 1961.
Foto Torbjörn Ehrnvall
Källa: Digitalt museum,
Upplandsmuseet

Riksintresset Uppsala stad
(C40) tillkom drygt två år efter
att Sankt Lars Katolska kyrkan
flyttat till nuvarande placering.
Vid uppförandet låg fokus på
det postmodernistiska
uttrycket och den mindre
skalan. Byggnaden mot ån
lånar drag från tidigare
bebyggelse (Imperfektum).

4. KONSEKVENSBESKRIVNING LOKALA INTRESSEN

Gatubild

Planförslaget bidrar till att stärka gatubilden genom en entré som adderar orienterbarhet och samtidigt förhåller sig till det postmodernistiska formspråket på platsen.

Modernisering och citysanering under åren under 1950-talet fram till 1970-talet medförde stora förändringar i Uppsala och i större centrala kvartersbildningar från den tiden återfinns man ofta pelargångar vilket fortfarande syns tydligt idag. Den föreslagna entrén som vänder sig mot gaturummet har en lagom skala och ett inbjudande uttryck. Variationen i bebyggelsekaraktär har varit ständigt återkommande i kvarteret.

Däremot sluter Hus C den visuella kopplingen till innergården. Detta påverkar läsbarheten av de historiska gårdsrummen i kv. Munken, vars gårdsrum varit öppna och delvis kringbyggda, åtminstone sedan 1600-talet. Idag fungerar Katolska kyrkans lilla förgårdsmark dessutom som en pendang till Grilliska gårdens artikulerade gårdsmiljö, något som stärker gaturummets berättelse.

Dagens entrésituation är lite indragen från gatan, innergården i nivåskillnad mot gaturummet (kvarstår i förslaget).

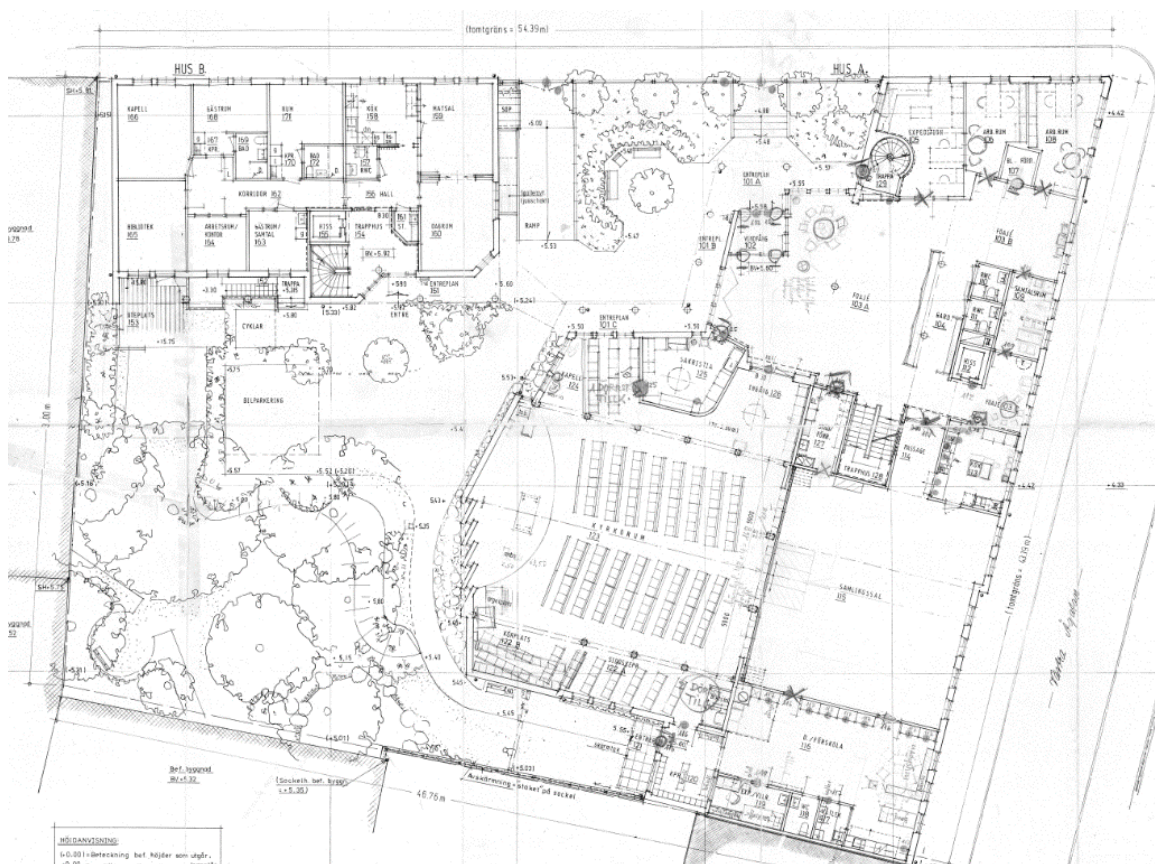
Volym

Den nya entrén ger med små medel en bättre yta inomhus för församlingen, samt en tydlighet mot gaturummet. Det för innergården relativt stora tillägget minskar innergårdens yta betydligt samtidigt som den ansluter till grannfastighetens volym och samspelar med den och strukturen i kvarteret i stort. Utifrån detta bedöms förslaget ha neutral påverkan på befintliga volymers kulturhistoriska värden.

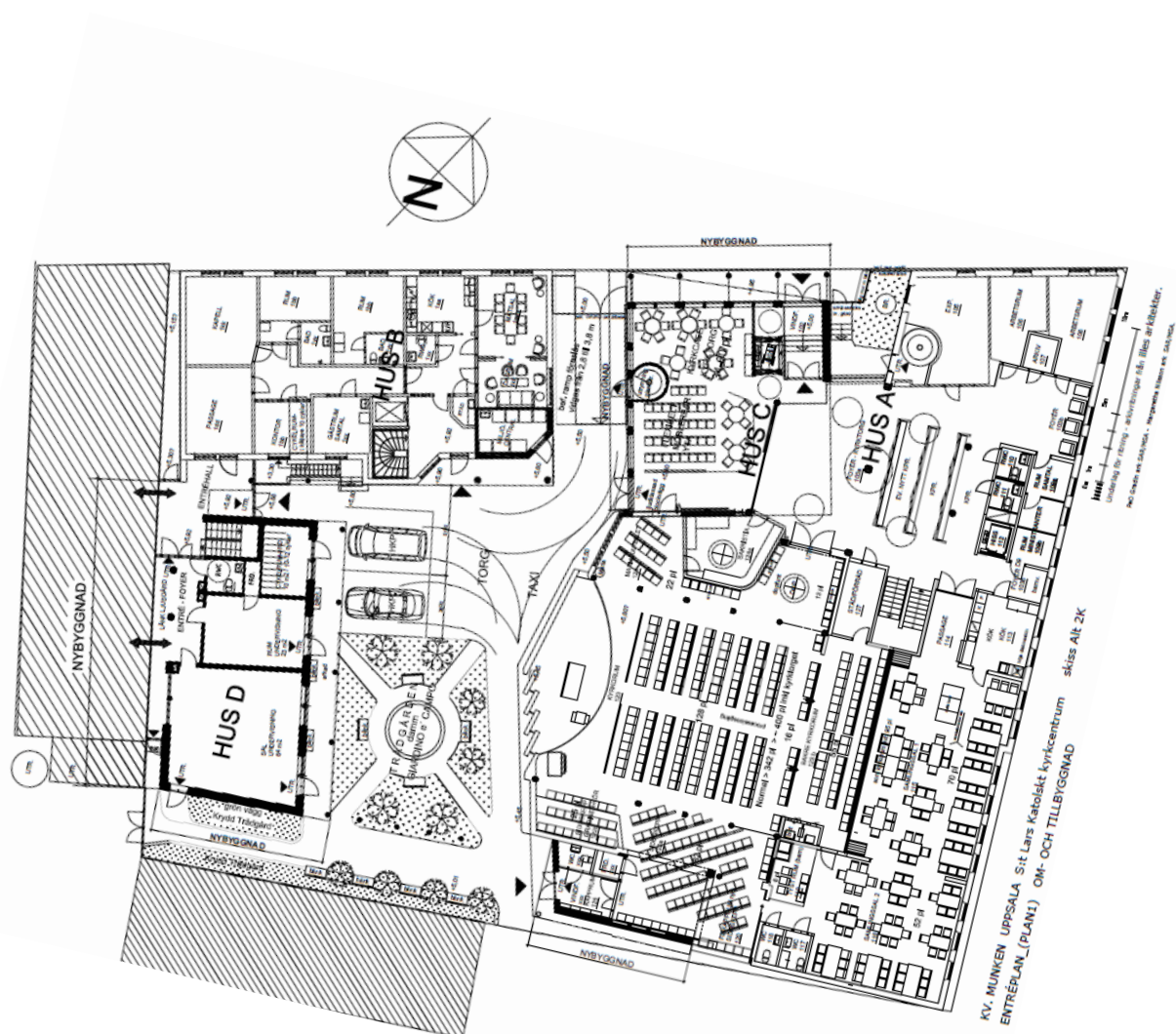
Gården

Hus D på innergården medför att gårdsytan minskar väsentligt men tillför verksamheten andra fördelar i form av utveckling. Vidare påverkas den mindre byggnaden på angränsande fastighet. Sektionen har beaktats, liksom möten i den inre delen av gården. Markplaneringen av kvarvarande innergård blir viktig framöver, såväl för verksamhetens framtöning som för drift och underhåll.

Förslaget innebär att delar av nuvarande prickmark bebyggs och det kommer att ha en relativt stor påverkan på det öppna gårdsrummet.

Ursprunglig situationsplan / planritning för nybyggnaden med byggnader på grannfastigheter utmärkta.
I. Illes arkitektkontor, 1984. Källa: Uppsala kommun

Föreslagen situationsplan.
Arkitektstudio mn. 2025-08-11

Förhållandet till befintlig bebyggelseutformning

Förslaget har till viss del positiv och i viss del negativ påverkan på den befintliga bebyggelseutformningen. Entrén ger med små medel en bättre yta för församlingen inomhus, samt en tydlighet mot gaturummet. Detaljeringen och omfattningen framstår som en fördelaktig förändring både interiört och exteriört.

På innergården föreslås en byggnad med lokaler för undervisning, administration och med möjlighet till gästlägenheter. Det relativt stora tillägget kunde framställas med mer uppbruten och småskalig detaljering. Större gemenskap med Systrarnas hus, vilket har en lite mer återhållsam framtoning, skulle tillföra innergårdens minskade utrymme en större tydlighet.

Församlingsbyggnaden står i fokus med starka drag och stora, renodlade fasader. Pelargången finns tidigare som tydligt element i församlingsbyggnaden, men inte mer än som detalj i de intilliggande byggnaderna. Samspelet mellan befintliga volymer framhäver församlingsbyggnaden med sin rena detaljering medan övriga lånar drag av varandra för ett sammanhang.

Sammantaget bedöms förslaget ha neutral påverkan på befintlig bebyggelseutformning.

Fasader från gården, 1984, I. Illes arkitektkontor. Källa: Uppsala kommun

Fasader från gården, 1984, I. Illes arkitektkontor. Källa: Uppsala kommun

Grillska gården (Fjärdingen 30:5)

Grillska gården utgör idag den enda bevarade stadsgården i innerstaden. I gällande detaljplan är den försedd Q – kulturreservatet. Den kringbyggda innergården kan delvis upplevas från Slottsgränd. Utmed gränden bidrar planteringarna på katolska kyrkans förgårdsmark till Slottsgränds berättelse om de historiskt obebyggda och delvis gröna innergårdarna med angöring från gränden. Kyrkans förgårdsmark tillsammans med Grillska gården skapar en rytm och ett historiskt sammanhang i spelet mellan öppet och slutet, se nästa sida.

Kyrkans indragna placering anspelar på platsens tidigare öppna innergård som sedan 1600-talet endast varit kringbyggd. Lanspråktagandet av förgårdsmarken för föreslagen byggnad C försvagar därför läsbarheten av historiska sammanhangen.

Via en öppning finns en koppling mellan Grillska gården och katolska kyrkans gård varifrån hus D blir delvis synlig. Hus D samspelar med den befintliga bebyggelsen där den är anpassad i höjd, volym och kulör. Dess placering intill bostadshuset minskar kopplingen och därmed läsbarheten i denna specifika vy, se nedan. Hus D bedöms därför ha viss påverkan på Grillska gårdens kulturhistoriska värde, men utan att kulturreservatet påverkas negativt.

Nuläge vy från Grillska gården

Fotomontage med föreslagen hus D. Vy från Grillska gården

På bilderna syns Katolska kyrkans indragna entré samspela med Grillska gårdens indragna placering. Tillsammans berättar de gröngjorda mellanrummen och kvarterets historiskt öppna gårdsrums

Katolska kyrkans entré ligger upphöjd och indragen från Slottsgränd. Med detaljplaneförslaget flyttas entrén ut mot Slottsgränd och nivåskillnaden hanteras på insidan.

Västgöta nation (Fjärdingen 28:10)

Fjärdingen 28:10 bidrar till läsbarheten av de historiska gårdarna synliga från årummet och Slottsgränd. Kvarteret och framför allt Ambrosia kommer i och med förslaget att hamna i ett nytt mer stadsligt sammanhang eftersom Katolska kyrkan byggs ut till grändens trottoar. Detta försvagar läsbarheten av det kulturhistoriska sammanhanget, men eftersom den sammanhållna kulturmiljön inom Fjärdingen 28 i huvudsak upplevs i mötet med årummet bedöms planförslaget ha liten påverkan på kvarterets kulturhistoriska värden.

Mötet mellan Katolska kyrkan och Västgöta nations.

Västgöta nations sammanhållna kulturmiljö upplevs i huvudsak från årummet.

Olympen (Fjärdingen 30:2)

Byggnaden Olympen har en tydlig dominans i denna del av årummet och Västra Ågatan. Då förslaget endast omfattar nya byggnader inne på Katolska kyrkans gård påverka inte upplevelsen av Olympen eller dess förhållande till kringliggande byggnader. Förslaget bedöms därmed få neutral påverkan på Olympens kulturhistoriska värden.

Olympen dominerar Västra Ågatan på sträckan mellan Svandammen och Västgötaspången.

5. SAMMANFATTNING

Sammantaget bedöms planförslaget för Fjärdingen 30:1 ha neutral påverkan på riksintresset och dess uttryck. Den föreslagna entrén stärker gaturummet och lokala intressen genom utformning och läge. Föreslagen entré har gjorts med hänsyn till platsen, den omgivande bebyggelsen samt viktiga siktvinlar. Identifierade och skyddade kulturhistoriska värden respekteras med undantag för kontakten med det öppna gårdsrummet som stängs. Förhållandet mellan kyrkan och Västgöta nation bedöms inte påverkas.

Volymen för undervisning, administration och möjlighet till gästlägenheter som föreslås inne på gården påverkar inte riksintresset. Däremot minskar gårdsrummet och befintliga kvalitéer.

Sammantaget bedöms planförslaget bidra till god helhetsverkan, stadslivet och därmed vara lämpligt ur kulturhistorisk synpunkt.